

OLIY TA'LIM O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK TAYYORGARLIGI MASALASI

A.A.Bozorov

O'zDJTU "Pedagogika va psixologiya"

kafedrası o'qituvchisi

Pedagogik faoliyat murakkab jarayon bo'lib, unda o'qituvchi shaxsiga xos ko'plab psixologik jihatlar namoyon bo'ladi. Bu esa, pedagogik faoliyatga bo'lgan tayyorgarlik jarayoni va uning o'zig xos psixologik masalalarini tahlil etishni nazarda tutadi. Bizningcha, oliy ta'lim o'qituvchisi kasbining quyidagi o'ziga xos xususiyatlari mavjud:

- kasbning yuqori avtonomligi, kuchli aqliy mehnatni talab qilishi;
- kasbiy mas'uliyat;
- professor-o'qituvchi, tadqiqotchi va rahbar funksiyalarini birlashtirish;
- pedagogik, psixologik faoliyat va ilmiy tadqiqotlar asosida o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan uzluksiz ehtiyoj;
- ta'lim faoliyati samaradorligiga ta'lim ham o'quvchi ham o'qituvchining bog'liqligi;
- pedagogik va ilmiy faoliyat orqali ijodiy o'zini ifoda etish istagi;
- teng huquqli tan olinishi, o'z-o'zini nazorat qilish vositasi va doimiy kasbiy o'sishni rag'batlantirish vositasi sifatlaridan iborat.
- o'qituvchining malakasi o'quv intizomini o'rganish maqsadlarini shakllantirish uchun pedagogik qobiliyatlarning mavjudligi bilan belgilanadi;
- maqsadga erishish darajasini pedagogik nazoratning yetarli usullari bilan o'lchash;

- o'quv jarayonini baholash va uni takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash; o'qituvchi va talaba o'rtasidagi sifat jihatidan yangi munosabatlarni shakllantirish; kognitiv faoliyatga maksimal motivatsiya bilan kirishish va hokazo.

O'qituvchidan shuningdek, oliy maktabda ilmiy-uslubiy va o'quv-uslubiy ishlarning asoslariga yani, o'quv materiallarining og'zaki va yozma ravishda taqdim etilishi usullari, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini amalda qo'llash; o'qitishning faol usullari, o'quv jarayonida axborot texnologiyalarini qo'llash asoslari; talabalarning mustaqil ish ko'nikmalarini shakllantirish usullarini amaliyotda keng qo'llash talab qilinadi. O'qituvchisi talabalarning faoliyati va ularning psixologik holatini tahlil qilish, shuningdek, pedagogik muloqot qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. O'qituvchisining professional jihatdan muhim fazilatlari quyidagilardan iborat: ijobiy motivatsiya, pedagogik ishlarga bo'lgan qiziqish va mehr, pedagogik va tashkiliy qobiliyat, artistizm, kasbiy xususiyatlar.

Universitet o'qituvchisining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan asosiy talablarga shaxsiy fazilatlar, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar va pedagogik qobiliyatlarning mavjudligi kabilar ham kiritiladi. Asosiy talablar quyidagilar: umumiy fuqarolik sifatlari, axloqiy va psixologik fazilatlar, ilmiy va pedagogik fazilatlar, individual psixologik xususiyatlar va kasbiy-pedagogik qobiliyatlardir. Kasbiy tayyorgarlikning funksional tarkibiy qismlari quyidagilar sanaladi: aks ettirish, loyihalashtirish, loyihalash, tashkil etish. Oliy maktab o'qituvchisining asosiy vakolatlari quyidagilardan iborat:

- mutaxassisning maxsus ilmiy, amaliy va psixologik-pedagogik tayyorgarligiga asoslangan professional mahorat;

- jahon madaniyati asoslari, insonparvarlik shaxsiy fazilatlari, o'z faoliyati natijalari uchun javobgarlik, o'zini yaxshilashga turtki bo'lgan bilimlarni o'z ichiga olgan umumiy madaniy va gumanitar vakolatlar;

- shaxsning ijodkorligi, nostandart fikrlashni shakllantirish, innovatsion strategiya va taktikaga ega bo'lish, professional faoliyatning mazmuni va shart-sharoitidagi o'zgarishlarga bo'lgan moslashuv;

- ona tilini yaxshi bilishi bilan bir qatorda xorijiy tillarni ham bilish, zamonaviy aloqa vositalari va kompyuter savodxonligi asoslarini o'z ichiga olgan kommunikativ vakolat; zamonaviy bozor iqtisodiyoti asoslarini, biznes qonunlarini bilish, ekologiya, sosiologiya va huquq asoslarini o'z ichiga olgan ijtimoiy-iqtisodiy va hokazo.

O'qituvchi xususiyatlarining yana bir ajralmas qismi bu uning pedagogik madaniyati darajasidir. Pedagogik madaniyat umuminsoniy madaniyatning bir qismi bo'lib, unda ta'lim va tarbiyaning ma'naviy va moddiy qadriyatlari, shuningdek, avlodlar o'zgarishining tarixiy jarayoniga xizmat qilish, shaxsni ijtimoiylashtirish va ta'lim-tarbiya jarayonini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ijodiy pedagogik faoliyat usullari eng to'liq aks ettirilgan. Yuqori malakali, yaxshi tayyorlangan psixologiya o'qituvchisi, chuqur ilmiy bilimlarni psixologik-pedagogik ilm-fan asoslari va yuqori darajadagi metodik ko'nikmalar, bilim va ko'nikmalar bilan birlashtiradigan professional mutaxassisning modelini loyihalash va tayyorlash Yevropa ta'limi standartini tuzishning yangi talablariga javob beradi. Bularning barchasi "Oliy maktab pedagogikasi" va "Boloniya va Ukrainadagi oliy ta'lim" kurslarida o'zlashtirilgan.

Oliy ta'lim o'qituvchilarini maxsus tayyorlash uchun ob'yektiv zaruriyat hamda fan yutuqlari hisobga olinishi kerak. Oliy maktab uchun o'qituvchi kadrlar tegishli ta'limni amalga oshirishlari uchun uning metodologiyasi ishlab chiqish kerak, pedagogika sohasidagi texnik, texnologik bilim majburiy, va shu jumladan psixologiya nazariyasi va amaliyoti haqida bilimga ega bo'lishi lozim. Oliy o'quv yurtidan shaxsning bunday bilimlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish va har kuni o'zgarib turadigan zamonaviy vaziyatga tez moslashishga imkon beradigan bunday ma'lumot talab qilinadi. Buning uchun zamonaviy o'qituvchi kadrlarni maxsus tayyorlash zarur.

Hozirgi jamiyatimizda o'qituvchining mustaqil ravishda bilimlarni egallab, uz malakasini oshirib borishi - bir tomoidan o'qituvchilik faoliyatining borgan sari naqadar muvaffaqiyatli borayotganligini kursatsa, ikkinchi tomondan muxim vazifa

ekanligidan dalolat beradi - chunki, bu kechiktirib bo'lmaz jarayon shaxsni intellektual qashshoqliqdan qutqarib qoladi.

Psixologik nuqtai nazardan o'qituvchi doimiy ravishda o'z bilimlarini oshirish bilan shug'ullanishi zarurdir. Chunki o'qituvchilik mehnatining asosiy xususiyati ham shudir. Pedagog hamma vaqt odamlar orasida bo'larkan, u birinchidan, odamlarni ko'pdan beri qiziqtirib kelayotgan haqiqatni o'z qarashlari buyicha to'g'ri tushuntirib berishi lozim. Albatta, o'qituvchidagi bu tariqa qarashlar ko'p yillar davomidagi mehnat va hayot faoliyati jarayonida shakllanadi; ikkinchidan, o'qituvchining uzi axborotlar olish uchun o'quvchilarga nisbatan cheklangan vaqt Imkoniyatiga ega: uchinchidan, u o'ta tor doiradagi tengqurlari bilangina muloqotda bo'lish imkoniyatiga ega bo'lib, ko'pincha o'z kasbiga xos qiziqishlar bilangina cheklanib qoladi.

O'qituvchining mustaqil bilim egallashi deganda, uning o'z bilimlarini doimiy ravishda kasbiy va umummadaniy axborotlar bilan tuldurib, o'zining individual ijtimoiy tajribasini keng miqyosda doimo yangilab borishi tushuniladi.

Odatda aksariyat o'qituvchilar mustaqil bilim egallash zarurligini tushungan holda, undan muvaffaqiyatli foydalanadilar.

Buning uchun o'qituvchi motivlari odatda pedagogik faoliyat jarayonida yuzaga keladigan muammolarni anglab olish natijasida shakllanadi. Ko'p hollarda bunday motivlar o'qituvchilarni qanday o'qitib va qanday tarbiyalash kerak, degan xohish-istaklar tariqasida, fanning oxirgi yutuqlari, o'zining pedagogik mahoratini takomillashtirish ehtiyoji tugidishi munosabati bilan shakllana boradi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Adolf V. A. Teoreticheskiye osnovi formirovaniya professionalnoy kompetentnosti uchitelya. Dis. . doktora ped. nauk. M.: 1998. – 292 s.

2. Alekseyeva L.P., Shapligina N.S. Prepodavatelskiye kadri: sostoyaniye i problemi professionalnoy kompetentnosti. M.: NII VO, 1994.-Vip.2. – 44 s.

3. Gavrilov A.V. Razvitiye teorii professionalno-pedagogicheskoy kulturi prepodavatelya vuza v kontekste lichnostno-oriyentirovannogo obrazovaniya: Avtoref. dis. .kand. ped. nauk. Saratov, 2000. – 30 s.